

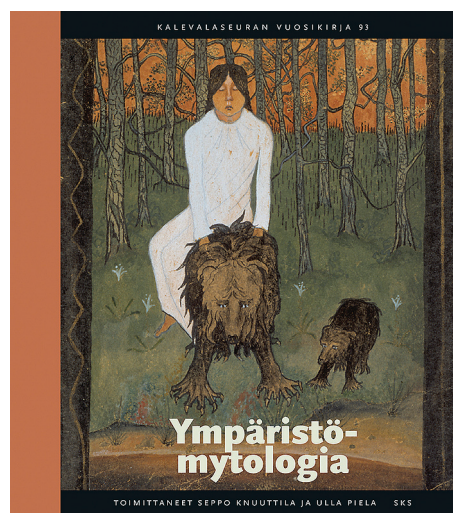
Mikko Jokinen

Ympäristön myytit menneessä ja tässä päivässä

Kalevalaseuran vuosikirja, järjestyksessään 93. on valinnut teemakseen ja otsikokseen *Ympäristömytologian*. Kirjan ovat toimittaneet kansanperinteen tutkimuksen vanhat tekijät Seppo Knuuttila ja Ulla Piela. Kirja koostuu mukaan pyydettyjen reilun parinkymmenen kirjoittajan teksteistä, joita yhdistää löyhemmin tai tiukemmin kiinnittyminen ympäristömytologian teemaan folkloristiikan, uskonto- ja yhteiskuntatieteen ja taiteentutkimuksen näkökulmista.

Myytillä on tieteellisessä mielessä perinteisesti tarkoitettu perustavaa laatua olevaa alkukertomusta, kuvausta tapahtumista, jotka määrittelevät maailmaa ja sen tulevia tapahtumia ja rakenteita. Mytologia on myyttien järjestelmä, kokonaisuus tai jumaloppi, jonka kansat ja etniset yhteisöt kertomusperinteessään jakavat. Klassisia esimerkkejä myyteistä ovat luomiskertomukset ja sankaritarinat menneisyydestä. Myyttisiä ulottuvuuksia nähdään myös lähihistoriassa, suomalaisilla vaikkapa talvisodan henki tai presidentti Kekkonen ovat saaneet tulkinnoissa osakseen myyttisiä mittasuhteita, kansakuntaa määrittelevinä ja edustavina asioina. Myytin toinen yleinen merkitys on paikkaansa pitämättömänä fiktiona, kollektiivisena väärinkäsityksenä. Väite *suomalaisen luonnonläheisyys on pelkkä myytti* on esimerkki tästä. *Ympäristömytologia*-kirjassa myyttiä ja mytologiaa on lähestytty laajassa katsannossa painottuen kuitenkin myytin alkuperäiseen käsitteistöön.

Kirja on jaettu neljään osioon, jossa ympäristömytologiaa tarkastellaan havaintojen, aistien, kokemusten ja sovellusten kautta. Yrjö Sepänmaa pohtii ihmisen ja luonnon rajapintoja, luonnon ja ihmisen kohtaamista taiteessa ja arjessa, teksteinä ja kuvas-

Knuuttila, Seppo & Piela, Ulla. (toim.). 2014. *Ympäristömytologia*. Kalevalaseuran vuosikirja 93. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 425 s. (Kannen kuva: Hugo Simberg, Satu I, 1895).

toina. Folkloristit ja uskontotieteilijät Lotte Tarkka, Frog, Veikko Anttonen, Pasi Enges, Seppo Knuuttila, Senni Timonen, Henni Ilomäki, Risto Pulkkinen ja Karina Lukin käyvät kirjoituksissaan läpi, kuinka keskeiset myytit, uskomusolennot ja maaginen perinne ankkuroituvat erilaisiin luontoympäristöihin. Tuonpuoleisella on oma topografiansa, jumalat asuvat vuorilla, haltijat ja staalot metsässä tai vesistöissä. Oikeastaan kaikki keskeiset myyttiset tapahtumat ja toimijat ovat paikallistuneet luontoon, tämä tulee selväksi monen kirjoittajan toimesta. Se toimii selitysmallina ja muistutuksena miksi luonnonelementeillä on niin keskeinen osa suullisissa ja kir-

Kuva 1. Monilla kulttuureilla on myytti suuresta puusta tai patsaasta kosmosta kannattelevana rakenteena. Kalevalaiselle Sammolle on annettu myös tämä selitys. Kuvan aihipetäjä sijaitsee Muoniossa mytologisen saivo-järven rannalla. (Kuva ja kuvankäsittely Mikko Jokinen)

joitutetussa perinteessämme. Havainto tulee tuskin yllätyksenä monellekaan kun tarkastelun kohteena ovat kaski- ja erätaloudessa eläneet suomalaiset, karjalaiset, saamelaiset ja Siperian suomensukuiset kansat. Minnekä muuallekaan kuin luontoon nämä luonnossa ja luonnosta eläneet kansat olisivat si-

joittaneet jumalansa, paholaisensa, ratkaisevat tapahtumansa tai pyhät paikkansa? Sinne, ja vieläpä erityisen jylhään ja synkkään luonnonmaisemaan sijoitti Samuli Paulaharjukin etnografisen kirjallisuutensa myyttisen aineiston, kuten Kirsi Laurénin artikkelista käy ilmi.

Jani Närhi käy läpi mytologisia maisemia ja osoittaa, että eri uskontojen paratiisi-, manala- ja helvetti-kuvaukset muistuttavat topografisesti kovasti toisiaan. Yhtenäisyys selittyy yhteisellä evolutiivisella historiallamme ja perimällä. Tietäntyyppiset maisemat, myös kuvitellut, miellyttävät meitä eniten, koska ne vastaavat perustarpeisiimme. Niinpä paratiisikuvaukset ovat verrattain yhteneväiset, koska niissä sammutetaan jano ja nälkä, ja turvallisuus ja sopusointu vallitsevat.

Vanhat myytit myös tarvitsevat ympäristönsä ja tietyn fyysisen luontosuhteen. Karina Lukin kertoo Kolgujevin nenetseistä, jotka ovat vähitellen luopuneet nomadismista ja samalla etääntyneet pyhistä paikoistaan ja myyttisestä perinteestä. Kosketus luonnonhenkiin ja haltijoihin ei toteudu kylässä asuttaessa, vuorovaikutus on kadonnut arjesta. Uskomusolennoilla on oma ekologinen lokeronsa, kuten Pasi Enges muistuttaa. Perinne kuitenkin uusiutuu, suomalaisten pyhiä, erityisiä ja muusta erotettuja paikkoja ovat vaikkapa kesämökki, erityiset paikat metsässä tai vaikkapa puutarha. Utsjoen Sulaojan kaltiosta haluttiin pullottaa lähdevettä kansainväliseen myyntiin 2000-luvun alussa, mutta bisnesidea kaatui lähteen pyhyyteen ja vaatimukseen kunnioittaa saamelaisen kulttuuriperintöä. On epäselvää kuinka moni lähdeveden kaupallistamista vastustaneista henkilöistä uskoo veden pyhään ja parantavaan vaikutukseen, mutta myyttisen lähteen symboliset ja vähemmistöpoliittiset arvot peittosivat yhtäkaikki kaupalliset pyrkinnöt, kirjoittaa Enges.

Kirjan artikkeleissa rakennetaan siltaa ympäristömytologiaan vanhemman perinneaineuksen ja tuorempien yhteiskunnallisten ja aistimusten representaatioiden välille. Joissain kirjoituksissa tuo silta jää hauraaksi. Näin on esimerkiksi Virpi Kaukion tuoksua ja niiden tulkintaa koskevassa luvussa tai Eerika Koskinen-Koiviston artikkelissa, jossa hän pohtii työläis-isoäitinsä uskomusmaailmaa. Kirjoitukset ovat kylläkin kiinnostavia ja julkaisemisen arvoisia, mutta kytkentä ympäristömytologian teemaan jää epäselväksi.

Suomalaiselta Kirjallisuuden Seuralta on ollut lupa odottaa tyylikästä taitto- ja painojälkeä. Nytkään ei ole valittamista, mutta mukaan olisi voinut ottaa havainnollistavia karttoja ja valokuvia. Niitä kaipa- sin esimerkiksi Lukinin nenetsejä koskevassa artik-

kelissa, Helena Lonkilan Rokatsun karsikkopuuta koskevassa luvussa ja Saarikankaan kirjoituksessa Tapiolan ja Pihlajamäen lähiöiden viheralueista. Jälkimmäiseen kirjoitukseen on lipsahtanut desimaalivirhe, Tapiolan pinta-ala ei sentään ole 240 000 hehtaaria (koko Espoon pinta-ala on 52 802 hehtaaria), vaan kaksi nollaa voi ottaa pois. Taiteilijoiden Eija Timosen, Ritva Kovalaisen ja Aukusti Heinosen valokuvat paikkaavat visuaalista puolta, heidän työnsä stimuloivat lukijaa matkalle myyttisten luonnonelementtien maailmaan.

Odotin kirjalta sen nimen perusteella, että käsitte-lyyn päätyisi myös moderniin ympäristökysymykseen liittyviä mytologioita ja uskomuksia ja niille rakentuvia argumentaatioita. Olisi kiintoisaa tietää, millaisia kytkentöjä vaikkapa luonnonsuojelun motiiveilla ja pyhän kokemisella, pyhillä metsillä ja luonnonsuojelualueilla on nykyihmiselle. Myös ympäristöliikkeen tai suomalaisen metsätalouskeskustelun retorisia keinoja, tai kielellisiä ja visuaalisia representaatioita, olisi antoisaa tarkastella juuri ympäristömytologian näkökulmasta. Isänmaan metsien voimaperäinen käyttö tai suojeleminen on tuskin ollut vailla mytologista puhetta, ja kansakunnan kannalta perustaviin kysymyksiin – olemassaoloon, identiteettiin ja mielenmaisemaan – on haettu myyteistä vastauksia tuhansien järvien ja metsien maasta. Nä-mä tarkastelut kirjasta puuttuvat, lähimmäksi tulevat Ari Aukusti Lehtinen arktista pohjoista maailmanlopun maisemaa ja rajaseutujen luonnonvarapolitiikkaa koskevassa kirjoituksessaan, sekä Juha Hiedanpää susipolitiikkaa käsittelevässä artikkelissaan. Onko todella niin, että ympäristöliikettä ja Suomen metsäpolitiikkaa ei ole vielä tutkittu myyttien näkökulmasta? Jäämme odottamaan uusia avauksia.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kustantama Ympäristömytologia tarjoaa esityksen kuinka lähestyä luonnon ja ihmisen tuottaman ympäristöön liitettyjä myyttejä menneessä ja tässä päivässä. Kataus on runsas, joskaan ei aivan kattava. Toimittajien käsitys siitä, että ympäristömytologioiden kanssa työskentelevien ihmisten ei kannata sivuuttaa tätä kirjaa, puolustaa kyllä paikkaansa.

■ Mikko Jokinen, ympäristökulttuurin tutkija, Luke, Kolari
Sähköposti mikko.jokinen@luke.fi